

تحلیل محتوای کتب درسی مقطع راهنمایی بر اساس مؤلفه های میراث فرهنگی

ترانه عنایتی^۱، علی اصغر عباسی^۲، هاجر طاهری^۳

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی مقدار توجه به ابعاد و مؤلفه های میراث فرهنگی در کتب درسی مقطع راهنمایی کشور ایران انجام گرفته است. بدین منظور ابعاد اصلی میراث فرهنگی شامل بُعد پژوهش، بُعد حفظ و احیاء، و بُعد معرفی و آموزش و مؤلفه های تشکیل دهنده آنها در همه دروس، صفحات و تصاویر کتب درسی مقطع راهنمایی مورد بررسی قرار گرفتند. جامعه تحقیق، شامل کلیه تمام کتاب های مقطع راهنمایی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ به تعداد ۳۷ جلد مشتمل بر ۵۷۴ درس، ۴۳۳۰ صفحه و ۴۹۸۰ تصویر بود. از آنجا که نمونه گیری از نوع سرشماری بود، نمونه با جامعه برابر بود. برای بررسی کتب، از روش «تحلیل محتوا» بهره گرفته شد. یافته های این تحقیق نشان داد که بُعد پژوهش در ۲۷۲ درس، ۶۲۹ صفحه و ۵۰۰ تصویر؛ بُعد حفظ و احیاء در ۴۲ درس، ۹۲ صفحه و ۷۳ تصویر؛ و بُعد معرفی و آموزش در ۱۷۴ درس، ۶۳۴ صفحه و ۶۴۱ تصویر مورد توجه قرار گرفته اند. رهیافت این پژوهش نشان داد که از مجموع ۵۷۴ درس سه سال، ۴۸۸ مورد؛ از مجموع ۴۳۳۰ صفحه سه سال، ۱۳۵۵ مورد؛ و از مجموع ۴۹۸۰ تصویر مربوط به سه سال، ۱۲۱۴ مورد، به مؤلفه های میراث فرهنگی پرداخته اند. بدین معنا که میزان توجه به مؤلفه های میراث فرهنگی در مقوله درسی، در حد قابل قبول، اما در مقوله های صفحه و تصویر، توجه چندانی به آن نشده است. همچنین بیشترین بسامد توجه به بُعد معرفی و آموزش و کمترین بسامد آن مربوط به بُعد حفاظت و احیاء بود.

واژه های کلیدی: میراث فرهنگی، پژوهش، حفظ و احیاء، معرفی و آموزش، کتب درسی

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری tenayati@yahoo.com

۲- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

۳- کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

مقدمه

طبق تحقیقات و بررسی‌های انجام شده، کشور ایران به لحاظ آثار تاریخی، دارای قدمتی حداقل هفت هزار ساله است و این بازهٔ زمان طولانی، حکایت از منابع سرشار فرهنگی و تاریخی آن دارد (محمدنژاد، ۱۳۸۸). میراث فرهنگی کشور ایران به جهت موقعیت خاص جغرافیایی آن، به عنوان کشوری که با فرهنگ دیرین، در سرنوشت انسان و شکل‌گیری تمدن‌های جهانی دخیل بوده است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و آثار به جا مانده از گذشتگان آن، همواره زینت بخش موزه‌های جهان بوده‌اند. میراث فرهنگی ایران، نشانه و یادگار ارزشمندی است از هویت، فرهنگ و تمدن ملی و اسلامی اعصار پیشین و امانت گرانبهایی است که از گذشتگان به نسل حاضر رسیده است و باید در کمال اصالت آن، به نسل‌های آینده سپرده شوند (توحیدی: ۱۳۸۰).

امروزه تمدن هر کشوری بر پایه فرهنگ مردم آن استوار است (رضوانی: ۱۳۷۹) و در عرصه جهانی شدن، قدرت‌های بزرگ جهانی در پی آن هستند که « هویت » یک کشور را مخدوش و نشانه‌های فرهنگ مردم آن جامعه را پاک کنند تا مردم آن کشور، گذشته و فرهنگ اصیل خود را

فراموش کنند. (ذکرگو، ۱۳۸۵). میراث فرهنگی حاصل دستاوردهای مادی و معنوی یعنی ملتی که در طول حیات تاریخی خود آفریده و وجوه گوناگون حیات فرهنگی، اجتماعی، هنری و علمی خود را در آن متبلور ساخته‌اند با لطبع این تنها منبع منحصر به فرد و بی‌نظیر شناخت یک ملت و ارزش‌هایی است که آن ملت به اتکی آن، به حیات خود ادامه داده و خود را به عصر حاضر رسانده است و طبیعتاً در پرتو آن، آینده خود را ترسیم خواهد کرد. بی‌تردید توجه به تجارب تاریخی و تأمل اندیشمندانه و عبرت آموزانه از فراز و فرود حرکت فرهنگی یک ملت در طول تاریخ، می‌توان چشم انداز حرکت حال و آینده آن را درست تر و مستحکم تر ترسیم کرد. میراث فرهنگی و ارزش‌های نهفته در آن، بقای یک ملت را تضمین و ارتقای حرکت‌های حال و آینده آن را تسهیل و تسریع خواهد کرد. (صمدی: ۱۳۸۱).

میراث فرهنگی:

میراث فرهنگی مجموعه آثار ارزشمند فرهنگی و تاریخی محسوس (اموال منقول و غیر منقول) و غیر محسوس می‌باشد که دلالت بر هویت یک جامعه و اقوام آن دارد و یا مجموع مضامین متعلق به یک قلمرو فرهنگی و تاریخی است. میراث فرهنگی این

اقوام و دوره های تاریخی و مضامین متعلق به یک قلمرو فرهنگی و تطورات آن از طریق مطالعات کتابخانه ای و میدانی در مورد زبان ها و گویش ها (کتیبه و متون) در دوره های مختلف تاریخی یا جاری جوامع امروزی صورت می گیرد. (شادمهر و حسینی: ۱۳۸۲).

۴- هنرهای سنتی و صنایع دستی: صنایع دستی به آن رشته از صنایع اطلاق می شود که تمام یا قسمتی از مراحل ساخت فرآورده های آن با دست انجام گرفته باشد و در چارچوب فرهنگ و بینش های فلسفی و ذوق و هنر انسان های هر منطقه با توجه به میراث های قومی آنان ساخته و پرداخته می شود. (یاوری: ۱۳۸۳).

۵- میراث طبیعی: براساس تعریف مبنایی ارائه شده در کنوانسیون ۱۹۷۲ یونسکو، میراث طبیعی به تشکّل های فیزیکی، زیست شناختی و زمین شناختی، محل زیست گونه های گیاهی و جانوری در معرض خطر و مناطق دارای ارزش علمی و حفاظتی و زیباشناسی اطلاق می شود. (میرشکرائی: ۱۳۸۸)

ب) حفظ و احیاء: حفاظت، مستقیماً به آثار فرهنگی تاریخی مربوط می شود و به آنها می پردازد و هدف آن نگاهداشتن اثر در وضع موجود آن است. برای حفاظت

پژوهش شامل مؤلفه های پژوهش، حفاظت و احیاء و معرفی و آموزش شود. (شادمهر و حسینی: ۱۳۸۲) و هر کدام از این ابعاد نیز دارای مؤلفه هایی به شرح زیر هستند:

الف. بُعد پژوهش: شامل باستان شناسی، مردم شناسی، زبان و گویش، هنرهای سنتی و صنایع دستی و میراث طبیعی است..

۱- باستان شناسی: باستان شناسی علمی است که هدف آن، کشف و بررسی آثار مربوط به ادوار پیش از تاریخ و دوره های نخستین تاریخی است. این علم از یک سو با انسان شناسی و قوم شناسی و از سوی دیگر با علم تاریخ، خط شناسی و فرهنگ های بومی مرتبط است. (ذکرگو: ۱۳۸۵).

۲- مردم شناسی: پژوهشی که جهت شناخت هویت و فرهنگی تاریخی جوامع، اقوام و دوره های تاریخی و مضامین متعلق به یک قلمرو فرهنگی و تطورات آن از طریق مطالعه کتابخانه ای و میدانی، در ابعاد مختلف فرهنگ، دوره های تاریخی مختلف یا فرهنگ جاری جوامع امروزی که ریشه تاریخی دارند، از طریق باورها و سنن، خلق و خوی، رفتارها و کیفیت زندگی و فرهنگ شفاهی صورت می پذیرد. (یاوری: ۱۳۸۳)

۳- زبان و گویش: پژوهشی که جهت شناخت هویت فرهنگی- تاریخی جوامع،

ساختار اثر، باید از خرابی‌ها و ویرانی‌های ناشی از آب و عوامل شیمیایی و انواع بیماری‌های همه‌گیر و میکروارگانیسم‌ها، پیشگیری و جلوگیری به عمل آید.

این قسمت به دو قسمت مجزا می‌گردد:

۱- حفاظت: حفاظت اساساً روندی است برای دستیابی به تداوم بقا و زندگی اموال فرهنگی برای تمدن حال و آینده است و اقدامی است برای پرهیز از زوال آنها. بنابراین حفاظت شامل تمام اقداماتی می‌شود که حیات میراث فرهنگی و طبیعی را تداوم می‌بخشد. بدیهی است که هدف آن، بازتاب و معرفی پیام‌های انسانی و هنری آنها به کسانی است که از آنها استفاده و یا به دیدهٔ اعجاب به آن می‌نگرند.

۲- مرمت: مرمت اقدامی است آئینی، مستمر و آگاهانه که جهت معاصرسازی، جلوگیری از فرسایش و فرسودگی و طولانی کردن عمر بنا، مجموعه یا بافت‌های آن صورت می‌پذیرد. (حجت: ۱۳۸۰)

ج. معرفی و آموزش: در مجموعهٔ فعالیت‌های میراث فرهنگی، مبحث معرفی و آموزش در واقع اقدامی است که رابطه بین آثار با مردم یا بهره‌برداری‌کنندگان از آن را شکل می‌دهد و ارزش‌های میراث فرهنگی

را برای آنها روشن می‌سازد. عمدهٔ فعالیت‌های آن مربوطه به انتشارات و تولیدات و گنجینه‌ها (موزه‌ها) و نمایشگاه‌ها می‌شود. طبعاً این بخش نیز شامل دو قسمت جداگانه می‌شود:

۱. انتشارات و تولیدات: یکی از نهادهای مهم در امر معرفی، انتشارات و تولیدات فرهنگی است. سازمان میراث فرهنگی در راستای ایفای نقش خود، مبادرت به انتشار کتب، مجله، اقلام تبلیغاتی، نشر مقالات، برگزاری کنفرانس، تبلیغات رسانه‌های گروهی و ساخت فیلم‌های مستند و تاریخی می‌نماید.

۲. گنجینه‌ها (موزه‌ها) و نمایشگاه‌ها: در عصر حاضر موزه‌ها به عنوان خانه‌های فرهنگ و تمدن جوامع انسانی، نقشی فراتر از گردآوری، تعیین هویت، نگهداری و عرضه آثار را بر عهده دارند و در جهت ایفای نقش امور آموزشی و مطالعات پژوهشی خود، گام‌های دشوارتری بردارند. اماکن فرهنگی تاریخی نظیر: موزه‌ها و کاخ‌موزه‌ها، عمده‌ترین و رایج‌ترین ابزارهای معرفی محسوب می‌شوند. (شادمهر و حسینی: ۱۳۸۲)

آموزش و پرورش و ميراث فرهنگي:

امروزه تمايل به درک ميراث فرهنگي در وسيع ترين مفهوم آن وجود دارد. ميراث فرهنگي نمايانگر تنوع فوق العاده زياد ميراث جهاني است و در نتيجه، مفاهيم ضمنی و آموزشي مهمی در خود نهفته دارد (فيلدن و يوكيلتو، ۱۳۸۲، به نقل از مردمی و مرادی: ۱۳۸۷). ملتی می تواند از اصالت و اصل خود آگاه باشد که ميراث فرهنگي خود و ارزش های سنتی را که از پيشينيان رسیده است، بشناسند و از آن آگاهی داشته باشد. آموزش ميراث فرهنگي هر جامعه کارکرد های گوناگونی دارد از جمله آنها می توان به موارد ذيل اشاره کرد: موجب نوعی خودشناسی و آگاهی از فرهنگ مردم می شود، موجب ايجاد شخصيت جمعی، حفظ استقلال و ايجاد روحیه استقامت، شکوفایی استعدادها و جلوگیری از انحطاط، فرهنگي، بهره وری از تجربه های گذشتگان و ارزش های سنتی، پویایی اجتماعی نسل جوان، همگامی با تمدن جديد و برخورد مسالمت آمیز با ديگر فرهنگها می گردد. (سلمانیور و محمدجواد:

(۱۳۸۶)

هويت فرهنگي هر جامعه، انتقال تاريخ گذشته و دريچه ای به آینده است. نظام آموزش و پرورش به جهت نقش اجتماعی

خاص خود، کانون تبلور و تجلی هويت فرهنگي جوامع در عصر جديد است: بنابراین تنها مکانی که تأکید و تثبیت هويت فرهنگي باید، در درجه اول نظام آموزشی و محتوای کتاب های درسی و مدرسه است. (حجت: ۱۳۸۰). به طور کلی می توان گفت که مدارس هر جامعه ای به طور اعم و برنامه های آموزشی و درسی آنها به طور اخص، باید آئینه تمام نمای خصائص قومی، تاريخی و فرهنگي آن جامعه به شمار بروند و عمدتاً بازتاب دهنده ارزشها، آداب، سنن فرهنگي و یادآور تجربیات قومی و تاريخی آن مردم باشند. بنابراین طبیعی است که باید نیازها، مسائل، ارزشها، آداب و سنن فرهنگي که یادآور تجربیات قومی و تاريخی آن مردم هستند، همراه با آداب و رسوم مردم یک جامعه، در برنامه های آموزشی و درسی مدارس آن جامعه متبلور و منعکس گردد (پروند، ۱۳۸۵)

کتاب های درسی، منبع آموزشی امروز و الهام بخش اندیشه، نگرش و رفتار حال و آینده کودکان و جوانان کشور هستند. نقش آموزشی آموزش و پرورش انکار ناپذیر و بسیار حائز اهمیت می باشد. زیرا ساخت و حفظ هويت و ميراث فرهنگي، ریشه در طرز آموزش نهاد مهمی همچون آموزش و پرورش دارد. امیت این این موضوع تا بدان

این سؤال اساسی مطرح می‌شود که «تا چه اندازه این متون، توجّه دانش‌آموزان، معلمان و والدین آنها را به ارزش و اهمیت میراث فرهنگی در زندگی اجتماعی و به تبع آن لزوم شناخت آن جلب می‌کنند؟» یکی از روش‌های رسیدن به پاسخ این سؤال، شناخت نظام یافته از محتوای کتاب‌های درسی است. به همین منظور اهداف تحقیق حاضر، تحلیل محتوای کتب درسی (دروس، صفحات و تصاویر) مقطع راهنمایی بر اساس ابعاد سه‌گانه میراث فرهنگی شامل بُعد پژوهش (با مؤلفه‌های باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، زبان و گویش، هنرهای سنتی و صنایع دستی، و میراث طبیعی)؛ بُعد حفاظت و احیاء (با مؤلفه‌های حفاظت و احیاء، و مرمت)؛ و بُعد معرفی و آموزش میراث فرهنگی (با مؤلفه‌های تولیدات و انتشارات، و موزه و نمایشگاه) است. بنابراین اساساً این تحقیق در پی بررسی و پاسخگویی به سؤالات زیر است:

۱. وضعیت ابعاد و مؤلفه‌های میراث فرهنگی در دروس کتب سه سال مقطع راهنمایی چگونه است؟
۲. وضعیت ابعاد و مؤلفه‌های میراث فرهنگی در صفحات کتب سه سال مقطع راهنمایی چگونه است؟

جاست است که در ششصد و بیست و ششمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، مورخ ۱۳۷۷/۷/۳۰ یک دسته از اهداف کلی آموزش و پرورش، تحت عنوان اهداف فرهنگی و هنری به شرح زیر تعیین گردیده است:

۱. شناخت، پرورش و هدایت ذوق هاو استعداد‌های مختلف هنری و زیبایی‌شناسی
۲. شناخت زیبایی‌های جهان آفرینش به عنوان مظاهر جمال الهی
۳. شناخت هنر اسلامی و هنرهای ملی و جهانی مناسب
۴. پرورش روحیه حفظ میراث فرهنگی هنری و تاریخی
۵. شناخت ادب فارسی به عنوان جلوه‌گاه ذوق هنر و مظهر وحدت ملی و اجتماعی کشور
۶. شناخت فرهنگ و آداب و سنن مطلوب جامعه اسلامی ایران
۷. تقویت روحیه احتراز از رسوم منحط و خرافی
۸. شناخت تاریخ و فرهنگ و تمدن اسلام، ایران و جهان با تأکید بر فرهنگ معاصر (دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۱).

با توجّه به نقش بی‌بدیل و تأثیرگذار و انکار ناپذیر مدارس و کتب درسی، حال

کتب درسی دوره راهنمایی مورد تحلیل محتوا قرار گرفته است، از این رو نمونه، معادل کل جامعه بود. بنابراین روش نمونه گیری آن، از نوع سرشماری بوده است. در این بررسی در جامعه آماری، هر جمله یا مضمون، در سه گروه «درس، صفحه و تصویر» یافت شد که به نحوی در راستای سؤال های تحقیق بود استخراج و ثبت گردید.

یافته ها:

برای بررسی سؤالات تحقیق، به کمی کردن داده ها و رتبه بندی و شاخص سازی آنها پرداخته شد. بر همین اساس در تحلیل تمام مفاهیم، کلمات و اصطلاحات همه کتاب های درسی مقطع راهنمایی در سه گروه درس، صفحه و تصویر، در سه بُعد جداگانه «پژوهش، حفظ و احیاء، و معرفی و آموزش» و مؤلفه های تشکیل دهنده آنها مورد بررسی قرار گرفتند.

سؤال اول تحقیق: وضعیت ابعاد و مؤلفه های میراث فرهنگی در دروس کتب سه سال مقطع راهنمایی چگونه است؟

همان گونه که از جدول ۱ مشخص است، توزیع فراوانی دروس مرتبط با مؤلفه های بُعد پژوهش ۲۷۲ مورد، در بُعد حفظ و احیاء ۴۲ مورد و در بعد معرفی و آموزش ۱۷۴ مورد است. همچنین بررسی این مؤلفه-

۳. وضعیت ابعاد و مؤلفه های میراث فرهنگی در تصاویر کتب سه سال مقطع راهنمایی چگونه است؟

روش تحقیق

در این تحقیق از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. تحلیل محتوا آزمون نظام مند (سیستماتیک) و تکرار پذیر نمادهای ارتباطی است که در خلال آن، ارزش های عددی براساس قوانین معتبر اندازه گیری، به متن نسبت داده می شوند. سپس با استفاده از روش های آماری، روابط بین آن ارزش ها تحلیل می گردند. این عمل به منظور توصیف محتوای ارتباطات، استخراج نتیجه درباره معنی آن یا پی بردن به بافت و زمینه ارتباط آن، هم در مرحله تولید و هم در مرحله مصرف صورت می گیرد. (رایف و همکاران: ۱۳۸۱)

جامعه مورد مطالعه در این تحقیق تمامی کتب درسی دوره راهنمایی شامل فارسی، علوم تجربی، ریاضی، تعلیمات اجتماعی، عربی، فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی، قرآن، تاریخ، جغرافیا، حرفه و فن، زبان انگلیسی، آموزش هنر و آمادگی دفاعی (برای پایه سوم راهنمایی) در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۸۸، متشکل از ۵۷۴ درس، ۴۳۳۰ صفحه و ۴۹۸۰ تصویر در ۳۷ جلد کتاب بود. از آنجا که در تحقیق حاضر، تمام متون

- ها نشان داد که توزیع فراوانی مؤلفه‌های باستان شناسی ۱۷ مورد، مردم شناسی ۹۶ مورد، زبان و گویش ۲۳ مورد، هنرهای سنتی و صنایع دستی ۷۸ مورد، میراث طبیعی ۵۸ مورد، مرمت صفر، حفاظت و احیاء ۴۲ مورد، تولیدات و انتشارات ۱۰۱ مورد و موزه ها و نمایشگاه ها ۷۳ مورد بوده است.
- یافته های این تحقیق همچنین نشان داد که:
- در تمام دروس، بیشترین فراوانی، متعلق به تولیدات و انتشارات با ۱۰۱ مورد بسامد کاربرد و کمترین آن مربوط به مرمت بود که عدد صفر را نشان می دهد.
 - در گروه باستان شناسی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب تاریخ سال اول راهنمایی با ۱۴ مورد بود.
 - در گروه مردم شناسی، بیشترین فراوانی، مربوط کتاب تاریخ سال سوم راهنمایی با ۱۵ مورد بود.
 - در گروه زبان و گویش، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب فارسی و تاریخ سال سوم راهنمایی با ۴ مورد بود.
 - در گروه هنرهای سنتی و صنایع دستی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب فارسی سال سوم راهنمایی با ۱۶ مورد بود.
 - در گروه میراث طبیعی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب جغرافیا سال اول راهنمایی با ۱۳ مورد بود.
 - در گروه مرمت، در هیچ یک از دروس مطلبی ارائه نشده و اصلاً به آن توجهی نشده بود.
 - در گروه حفاظت و احیاء، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب تاریخ سال سوم راهنمایی با ۱۱ مورد بود.
 - در گروه تولیدات و انتشارات، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب فارسی سال سوم راهنمایی با ۲۰ مورد بود.
 - در گروه موزه و نمایشگاه، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب جغرافیا سال سوم راهنمایی با ۱۰ مورد بود.
- سؤال دوم تحقیق: وضعیت ابعاد و مؤلفه های میراث فرهنگی در صفحات کتب سه سال مقطع راهنمایی چگونه است؟
- همان گونه که جدول ۲ نشان می دهد، توزیع فراوانی صفحات مرتبط با مؤلفه های

- و تاريخ سال سوم راهنمايی با ۵ مورد بود.
- در گروه هنرهای سنتی و صنايع دستی، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب هنر سال اول راهنمايی با ۲۱ مورد بود.
 - در گروه ميراث طبیعی، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب جغرافيا سال اول راهنمايی با ۱۷ مورد بود.
 - در گروه مرمت، در هيچ يك از صفحات مطلبي ارائه نشده و اصلاً به آن توجهی نشده بود.
 - در گروه حفاظت و احياء، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب تاريخ سال سوم راهنمايی با ۲۰ مورد بود.
 - در گروه توليدات و انتشارات، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب دينی سال اول راهنمايی با ۶۳ مورد بود.
 - در گروه موزه و نمايشگاه، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب تاريخ سال اول راهنمايی با ۴۷ مورد بود.
- سؤال سوم تحقيق: وضعیت ابعاد و مؤلفه-های ميراث فرهنگي در تصاویر کتب سه سال مقطع راهنمايی چگونه است؟
- بُعد پژوهش ۶۲۹ مورد، در بُعد حفظ و احياء ۹۲ مورد و در بُعد معرفي و آموزش ۶۳۴ مورد است. همچنين بررسی مؤلفه ها نشان داد که توزيع فراوانی صفحات کتب سه ساله راهنمايی در مؤلفه های باستان شناسی ۳۷ مورد، مردم شناسی ۳۰۹ مورد، زبان و گویش ۳۳ مورد، هنرهای سنتی و صنايع دستی ۱۳۸ مورد، ميراث طبیعی ۱۱۲ مورد، مرمت صفر، حفاظت و احياء ۹۲ مورد، توليدات و انتشارات ۳۱۰ مورد و موزه و نمايشگاه ۳۲۴ مورد بوده است.
- همچنين یافته های اين تحقيق نشان داد که:
- در همه صفحات، بيشترين فراوانی و بسامد کاربرد، متعلق به موزه و نمايشگاه با ۳۲۴ مورد و کمترین آن مربوط به مرمت با صفر بوده است.
 - در گروه باستان شناسی، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب تاريخ سال اول راهنمايی با ۳۴ مورد بود.
 - در گروه مردم شناسی، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب تاريخ سال سوم راهنمايی با ۶۰ مورد بود.
 - در گروه زبان و گویش، بيشترين فراوانی، مربوط به کتاب فارسی

- همان گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد توزیع فراوانی تصاویر مرتبط با بعد پژوهش ۵۰۰ مورد، در بعد حفظ و احیاء ۷۳ مورد و در بعد معرفی و آموزش ۶۴۱ مورد است. همچنین بررسی این مؤلفه‌ها نشان داد که توزیع فراوانی تصاویر در مؤلفه‌های باستان شناسی ۳۴ مورد، مردم شناسی ۱۴۶ مورد، زبان و گویش ۱۶ مورد، هنرهای سنتی و صنایع دستی ۱۵۲ مورد، میراث طبیعی ۱۵۲ مورد، مرمت صفر، حفاظت و احیاء ۷۳ مورد، تولیدات و انتشارات ۷۵ مورد و موزه و نمایشگاه ۵۶۶ مورد بوده است.
- همچنین یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که:
- در تمامی تصاویر، بیشترین فراوانی، متعلق به موزه و نمایشگاه با ۵۶۶ مورد و کمترین آن مربوط به مرمت با صفر مورد بوده است.
 - در گروه باستان شناسی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب تاریخ سال اول راهنمایی با ۳۰ مورد بود.
 - در گروه مردم شناسی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب عربی سال سوم راهنمایی با ۳۰ مورد بود.
 - در گروه زبان و گویش، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب هنر و خوشنویسی سال دوم راهنمایی با ۶ مورد بود.
 - در گروه هنرهای سنتی و صنایع دستی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب حرفه و فن سال سوم راهنمایی با ۳۱ مورد بود.
 - در گروه میراث طبیعی، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب جغرافیا سال اول راهنمایی با ۳۲ مورد بود.
 - در گروه مرمت، در هیچ یک از تصاویر اصلاً به آن توجهی نشده بود.
 - در گروه حفاظت و احیاء، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب تاریخ سال سوم راهنمایی با ۱۸ مورد بود.
 - در گروه تولیدات و انتشارات، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب عربی سال دوم راهنمایی با ۱۷ مورد بود.
 - در گروه موزه و نمایشگاه، بیشترین فراوانی، مربوط به کتاب تاریخ سال اول راهنمایی با ۶۴ مورد بود.
- همچنین براساس جداول ۱، ۲ و ۳ مشخص گردید که در بین دروس، بیشترین فراوانی، متعلق به بُعد پژوهش با ۲۷۲ مورد، در بین صفحات و تصاویر، بیشترین فراوانی، مربوط

رقاء هویت و شخصیت فرهنگی جامعه عنوان گردیده است. (صمدی: ۱۳۸۱). اما سازمان میراث فرهنگی به تنهایی قادر نیست که برای افزایش آگاهی بخشی به حفظ ارزش‌های میراث فرهنگی تلاش کند، بلکه این مهم، باید به صورت یک فریضه ملی تلقی گردد و از تمامی وسایل ممکن در سطوح مختلف برای انجام آن بهره برداری شود. روش‌هایی که برای اشاعه ارزش‌های آثار انتخاب می‌گردد، نباید به گونه ای باشد که تنها روشنفکران از آن بهره مند شوند. اتکا به کتاب و موزه و امثال آن در ایران برای این امر کافی نیست و باید راهکارهای نوینی برای انتقال ارزش‌ها به توده مردم اندیشیده شود. نکته مهم و قابل توجه آن که عامل تضمین کننده حفاظت از آثار در بلند مدت، آگاهی مردم از ارزش آثار است، بنابراین ایجاد آگاهی عمومی، بیش از وضع قوانین بازدارنده، در این زمینه اثرگذار است. در همین راستا یکی از وظایف مهم نظام آموزشی کشور، طرح جدی مباحث میراث فرهنگی در کتب درسی است. (حجت: ۱۳۸۰)

از زمانی که آموزش و پرورش به صورت رایگان، اجباری و همگانی به عنوان بخشی از راهبردهای توسعه در بیشتر کشورهای جهان معرفی و اجرا شده است،

به بُعد معرفی و آموزش به ترتیب با ۶۳۴ و ۶۴۱ مورد بود.

نهایتاً آن که از مجموع ۵۷۴ درس، ۴۸۸ درس؛ از مجموع ۴۳۳۰ صفحه، ۱۳۵۵ صفحه؛ و از مجموع ۴۹۸۰ تصویر، ۱۲۱۴ تصویر به مؤلفه های میراث فرهنگی توجه نموده است.

بنابراین میزان توجه به مؤلفه های میراث فرهنگی در مقوله درس در حد قابل قبول، اما در مقوله های صفحه و تصویر توجه چندانی به آن نشده است. همچنین بیشترین توجه به بُعد معرفی و آموزش و کمترین آن در بعد حفاظت و احیاء بوده است.

نتیجه گیری:

در سال ۱۳۸۲ سازمان‌های میراث فرهنگی کشور و ایرانگردی و جهانگردی از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جدا شد و از ادغام آنها، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری تشکیل گردید: سپس در سال ۱۳۸۵ سازمان صنایع دستی ایران با آن ادغام شد. (غنی، صمدی و چراغچی: ۱۳۸۶). مسؤلیت و رسالت خطیر سازمان مذکور، پژوهش، شناخت، حفاظت، معرفی و آموزش میراث فرهنگی ایران است. (توحیدی: ۱۳۸۰) و هدف از تشکیل آن، را عبرت از حرکت فرهنگی انسان و بقاء و

محتوای منابع آموزشی نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها و حساس‌ترین مباحث در برنامه‌ریزی درسی مورد توجه قرار گرفته است. از میان مجموعه عناصر تشکیل‌دهنده برنامه درسی، محتوا، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. تا آنجا که بسیاری از افراد، برنامه درسی را معادل با محتوا می‌پندارند. وجود نظام تعلیماتی متمرکز، حتی در تدوین کتب درسی، تمام عوامل آموزشی را بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می‌نماید. به عبارتی دیگر، محتوای کتاب‌های درسی، محرک‌کی است محیطی که می‌تواند در میزان موفقیت یا عدم موفقیت باورها مؤثر باشد. (مجتهدی: ۱۳۸۱)

بنابراین با توجه به اینکه یکی از وظایف مدارس، آشنا نمودن دانش‌آموزان به فرهنگ جامعه هست، که همین آشنایی سبب

تداوم بقا و فرهنگ آن جامعه می‌شود پیشنهاد می‌گردد که تمامی ارگان‌های دست‌اندرکار از جمله: سازمان‌های میراث فرهنگی، آموزش و پرورش، صدا و سیما و به ویژه برنامه‌ریزان آموزشی و درسی، برنامه‌هایی را در کتب درسی تدوین نمایند که آئینه تمام‌نمای از خصائص قومی، تاریخی و فرهنگی آن جامعه به شمار آیند و بازتاب‌دهنده ارزش‌ها، آداب، سنن فرهنگی و یادآور تجربیات قومی و تاریخی کشور ایران باشند. به نظر می‌رسد که آموزش و پرورش می‌تواند از طریق ساماندهی دوباره محتوای کتاب‌های درسی، ضرورت آشنایی و شناخت دانش‌آموزان با میراث‌های فرهنگی جامعه خود را مورد توجه قرار و تدابیر مناسبی، جهت نهادینه کردن ارزش‌های میراث فرهنگی بیندیشد.

جدول ۳: توزیع فراوانی توجه به مؤلفه‌های میراث فرهنگی در تصاویر کتب دوره راهنمایی

بهد	پژوهش																					معرفی و آموزش											
	باستان‌شناسی						مردم‌شناسی						زبان و گویش			هنرهای سنتی و صنایع دستی			میراث طبیعی			مرمت			حفاظت و احیاء			تولیدات و انتشارات			موزه و نمایشگاه		
	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم	اول	دوم	سوم
فارسی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
علوم	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ریاضی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
اجتماعی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
تربیتی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
دینی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
قرآن	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
تاریخ	۳۰	۳	-	۹	۱۳	۲۸	۱	۱	۱	۳	۳	۳	۲	۳	۷	۱	-	-	۲	-	-	۲	-	-	۳	-	-	۳۰	-	-	-	-	-
جغرافیا	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
حرفه و فن	۱	-	-	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
انگلیسی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
هنر	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
دفاعی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جمع کل	۳۱	۳	-	۴۸	۲۴	۷۴	۸	۸	۸	۶۰	۳۳	۵۹	۶۰	۲۲	۷۰	۶۰	-	-	۶۰	-	-	۶۰	-	-	۶۰	-	-	۲۵۵	۸۸	۲۲۳	۲۸	۲۱	۳۶
جمع سه سال	۳۴	-	-	۱۴۶	-	-	۱۶	-	-	۱۵۲	-	-	۱۵۲	-	-	۷۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵۶۶	-	-	۷۵	-	-

منابع:

- ۱- پروند، محمد حسن، (۱۳۸۵)، مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی، تهران: شیوه
- ۲- توحیدی، فائق، (۱۳۸۰)، آشنایی با میراث فرهنگی، انتشارات معاونت معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی
- ۳- حجت، مهدی، (۱۳۸۰)، میراث فرهنگی در ایران، سیاست ها برای یک کشور اسلامی. تهران: سازمان میراث فرهنگی (معاونت معرفی و آموزش)
- ۴- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، (۱۳۸۱)، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، تهران: انتشارات مدرسه
- ۵- ذکرگو، امیر حسین، (۱۳۸۵)، سیر هنر در تاریخ ۱. تهران: انتشارات
- ۶- رایف، دانیل؛ استفن لیبی و فردریک جی فیکو. (۱۳۸۱) تحلیل پیام های رسانه ای: کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق (ترجمه مهدخت بروجردی علوی)، تهران: انتشارات سروش
- ۷- رضوانی، علی اصغر. (۱۳۷۹). حفاظت مشترک از میراث فرهنگی و طبیعی ضرورتی برای دستیابی به توسعه پایدار، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی اصفهان (مطالعات و پژوهش های دانشکده ادبیات و علوم انسانی)، شمارگان: ۲۲ و ۲۳، ۱-۱۴.
- ۸- سلمانپور، محمدجواد. (۱۳۸۶). اصالت ایرانی از دید معصومین(ع) و دیگر محققان و ضرورت آموزش حفظ این میراث فرش حفظ این میراث فرهنگی. ادب و زبان (نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان)، شمارگان: ۱۷۳-۱۳۹-۲۲-۱۹.
- ۹- شادمهر، عبدالکریم، حسینی، سید عباس، (۱۳۸۲)، آشنایی با سازمان میراث فرهنگی کشور به همراه مجموعه آماری فعالیت های سازمان. سازمان میراث فرهنگی، دفتر اطلاعات مدیریت.
- ۱۰- صمدی، یونس، (۱۳۸۱). میراث فرهنگی در حقوق داخلی و بین المللی، انتشارات اداره کل آموزش سازمان میراث فرهنگی
- ۱۱- غنمی، امید و صمدی، یونس و چراغچی، سوسن، (۱۳۸۶)، مجموعه قوانین، مقررات، آیین نامه ها و معاهدات، تهران: انتشارات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- ۱۲- مجتهدی، مهین، (۱۳۸۱). محتوای کتب درسی ایران. روزنامه ایران، ۱۲ آذر
- ۱۳- محمدنژاد، مریم (۱۳۸۸). تحلیلی بر عوامل مؤثر بر تداوم تعارضات و تهدیدها علیه میراث فرهنگی کشور. کارآگاه، شمارگان: ۱۳۰-۱۱۶-۸-۲
- ۱۴- مردمی، کریم و مرادی، اصغرمحمد. (۱۳۸۷). الزامات ارزش گذاری به میراث فرهنگی در آموزش معماری. نشریه بین المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید (فارسی) (نشریه بین المللی علوم مهندسی) ۱۹(۶) ویژه نامه مهندسی معماری (شهر سازی)، شمارگان: ۱۱۰-۱۰۵
- ۱۵- میرشکرانی، امیرعباس، (۱۳۸۸)، معنای گسترده میراث طبیعی. (قابل دستیابی در سایت آفتاب)
- ۱۶- اوری، حسین، (۱۳۸۳)، آشنایی با هنرهای سنتی، تهران: صباي سحر

